

O PONIKAJÍCÍCH KONIKLECÍCH

Moji dávní čistečtí předkové podobně jako Erbenův vodník *šili, šili si botičky do sucha i do vodičky*. Nesedali na vrbě, nýbrž na verpánku a nešili je pro sebe, ale pro své bližní; oni byli počestní ševci. Můj strýc Lumír pak udělal kariéru ve službách zlínského velkovýrobce bot Tomáše Bati. Botanika je mi přesto naprosto cizí. Možná proto, že mě v ní odmalička pedanticky cepovala paní učitelka Jiřina Růžičková. Vyžadovala všechno i s chlupama: pestíky, tyčinky, blizna, opylování, prašník, láčka, rozrazil rezekvítek, srha říznačka, plesnivec alpský, smetánka lékařská... Na nějaké kytičky mě neužije. Hezky se na ně kouká, jsou pestrobarevné, některé voní, ale abych prahl po jejich libůstkách a po tom, jak se která jmenuje, tak to tedy ne. Nemusím rozumět všemu a *s krásou by si našinec neměl tykat*, říkal pan Erich Kästner.

Paní učitelka Růžičková nás věčně tahala po exkursích za nějakými pleveli. Když se jelo na školní výlet, tak někde na Džbánsko za střevičníkem pantoflíčkem nebo jsme se drápali na Medník, protože tam roste kandík psí zub. Už ty názvy nám byly k smíchu, ovšem zároveň jsme mívali vztek. Při procházení obcemi a při čekání na vlak jsme nesměli obléhat kiosky se zmrzlinou, nýbrž pro ukrácení dlouhé chvíle vyhledávat na dřevinách v parčíku jakési lišejníky a vést o tom protokoly.

Na Svatém Janu pod Skalou jsme bývali díky paní *naší Růžici* jako doma, tam kvetlo něco pořád. Například kavyl neboli vousy svatého Ivana. Umím to odříkat ještě dneska: *tráva z čeledi lipnicovitých, má štětinovitě listy s obilkami doplněnými o dlouhou osinu, osina má dvě části – delší a pěříte chlupatá část pomáhá obilce šířit se větrem, a šroubovicovitě stočená část ji zavrtává do země, aby ve větrném prostředí měla možnost vyklíčit*, bla, bla, bla...

Na Svatém Janu kvete také koniklec. Ten mi na rozdíl od jiného rostlinstva utkvěl odmalička v hlavě. Ani ne z pohledu botanika, nýbrž kvůli jeho podivnému názvu. Jako by nestačily jazykové zapeklivosti, než se k němu doputuje. Cestou na Svatého Jana jsme pokaždé vystoupili na nádraží s cedulí Beroun Závodí a nikdy nikdo mi v první a v druhé třídě nevysvětlil, s kým ten Beroun soupeří a kdo vyhrál, ačkoli jsem se na to pravidelně vypytaval. Paní učitelce Růžičkové to bylo jedno, tu zajímalo jenom to, co kde roste. Zmatek v hlavě jsem měl i z toho, proč na Svatém Janu rostou vousy svatého Ivana; o tom se paní učitelka také rozpovídat neuměla či nechtěla. A teď, aby tomu etymologickému galimatyáši nebyl konec, se šplháme po kamzičí stezce za jakýmsi koniklecem. Kdyby to byl kamzičník, neřeknu, to by mělo logiku, svůj k svému, ale koniklec? Koně znám, jenže ti patří do stájí; klece znám také, tam jsou v zajetí drženy dravé šelmy nebo papoušci, avšak klec na koně???

„Paní učitelko, proč je koniklec koniklec?“

„Nevím a není to vůbec důležité. Vypyta se snad někdo na to, proč ty jsi Soukup? Rozhodující je to, co dovedeš, ne jak se jmenuješ. U koniklece je hlavní, že je přísně chráněný.“

Nicméně mě ten název zajímal víc než rostlina sama, od raného dětství ve mně dřímala budoucí lingvista. Třebaže jiné rostliny jsem vcelku nevšímavě míjel, jakmile jsme narazili na koniklec, byl jsem pozornost sama. Už jsem u něj klečel a studoval jsem, co může mít společného s vraníky, bělouši a lánskými noriky a jestli na něm něco třeba nepřipomíná mříže. To víte, že jsem nic nevypátral. Modrofialový ochmýřený zvonec představu žádné koní klece rozhodně neevokoval. Jediné, co jsem zaznamenal, bylo, že žádný koniklec nemá svůj zvonec vztyčený hrdě vzhůru, ale i když je svěží, kloní svůj květ vždycky pokorně dolů, stydlivě hledí do země. Že by to mělo něco společného s unaveným koněm, který odevzdaně klopí hlavu?

Ve svých devíti letech jsem netušil, že jsem málem, málem, odhalil jádro pudla. Ale jen skoro. Skutečnou podstatu věci mi v nestřežené chvíli odhalil teprve na vysoké škole pan

profesor František Cuřín, na slovo vzatý znalec vývoje českého jazyka. Na jedné jeho přednášce z ničeho nic zaznělo: „Koniklece jsou novočeská záležitost. Pro naše starší předky to byly poniklece. Zaniklé slovo poniklý nemělo nic společného s koníkem poníkem, znamenalo mimo jiné skloněný, svěšený skleslý. Rostlina s dolů sklopeným zvoncem proto slula velice dlouho poniklec – než se to novočesky zkomolilo.“

Konečně jsem po letech zmoudřel. A pan profesor pokračoval dál: „Poniklý znamenalo též zmizelý, mizející, ztrácející se. Poniklé jsou potoky, které se v krasových oblastech náhle ztrácejí v zemi, aby se na netušených místech opět vynořily. Klasickým příkladem je na Moravě ponorná říčka Punkva, de facto Poniklá. Konec konců, ony ty koniklece v naší přírodě bohužel také stále ponikají: je jich rok od roku méně.“

Rázem jsem byl ještě chytřejší.

Nějak se tedy stalo, že se geologicky a botanicky zajímavá oblast Českého krasu s jejími poniklými vodami a poniklými konikleci stala pravidelným cílem mých lingvistických výletů. Pravidelně se tam za nimi vypravuji každé jaro.

Měl bych ovšem mluvnicky slevit na minulý čas: jezdil jsem. S přibývajícím věkem jsem čím dál tím línější na krok. Svatý Jan pod Skalou s mojí poniklou erbovní květinou už je pro mě příliš daleko. A také se tam sjíždí čím dál tím víc lidí, to není jako před lety, kdy jsem tam bývával některé dny skoro sám. Před několika roky jsem tam spatřil houf povykujících turistů, jak zavěšují na zábradlíčko u kříže nad klášterem zámky lásky. Pak se ty dvojice ztišily a rozptýlily po okolí. Budiž jim přáno, řekl jsem si pro sebe, jenomže ony se vesměs nevěnovaly samy sobě, jak jsem předpokládal, nýbrž zcela bez zábran dloubání konikleců; byly na to patřičně vybaveny. Nenápadně jsem na jejich adresu poznamenal, že se to v rezervaci nesmí a jestli se nebojí pokuty od ochranářů. Kromě osočení, že jsem starej zapšklej nepřející pedanticej dědek se mi dostalo rady, ať nechám tyhle starosti s chráněnými konikleci koňovi, ten že má větší hlavu. Oni jsou svobodní občané, mohou si ve svobodné zemi dělat, co chtějí, a nikdo jim nebude nic předepisovat. Ať prý na nic nenarážím, nebo bych mohl tvrdě narazit. Totalita už je za námi, soudruhu, zaspal jste dobu!

Naštěstí se moje dcera jako z udělání vdala do Družce, to je od Lán skoro za humny. Vypravujeme se tam za mladými nejméně jednou do týdne, už jsme tam skoro doma. Představte si, že v Družci se nad Kačákem vypíná vrch Veselov s rozhlednou. Mezi rozmanitým porostem, s nímž si nemíním tykat, tam na několika skrytých místech kloní hlavy moji oblíbení koniklece. Však také na webových stránkách obce čteme: „Koniklec kde zjara kvete, družnou obec naleznete.“ To sedí jako ... poklička na hrnec. A na návsi to umocňuje lavička s nápisem: „Družme se v Družci.“

A tak se všechno propojilo, mám své oblíbené koniklece hned u nosu, společně s lidmi, kteří jsou mi nejbližší. Družíme se v Družci.

Hlavu kloní koniklec,
to je od přírody věc.
Člověk je však nadšenec:
Vzhůru hlavy! Nahoru palec!